

ב"ה

פרשת בהעלותך

יגער ה' בכ השטן הלא זה אוד מוצל מאש
הפטרה זכר' ד, א.

'צא ובדוק בתועבות אמך'

ישנו סיפור בגמרא הדורש ביאור והסברה: במסכת מגילה במשנה האחרונה דפרק ג' דמגילה...מדובר אודות פרטי דינים בנוגע להפטרות מסוימות, ושם: "רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים" – פרק מסוים ביחזקאל^[1] המדבר אודות ענינים בלתי רצויים בנוגע לירושלים, ולדעת רבי אליעזר אין מפטירין בהודע את ירושלים, "משום יקרא דירושלים" ... היינו, כבודם של אנשי ירושלים.

ומסופר בגמרא (שם): "תניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר (בעמדו על בימה וכיוצא בזה) הודע את ירושלים את תועבותיה, אמר לו: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".

[השייכות ד"בדוק בתועבות אמך" כתשובה לעובדה שהיה "בודק בתועבות ירושלים" – מובנת על פי המשך הדברים בהפטרה ד"הודע את ירושלים": "מכורותיך ומולדותיך גו' אמך חתית.^[2]

ולכאורה אינו מובן:

בפירוש המשניות להרמב"ם וכן בפירוש רבינו עובדיה ברטנורא מובא ש"אין הלכה כרבי אליעזר", אלא מותר להפטיר ב"הודע את ירושלים". וכן כותב הרמב"ם בסוף "סדר תפלות כל השנה"^[3] – ששם מפרט הרמב"ם את ההפטרות דכל השנה: "ואלה שמות – בן אדם הודע את ירושלים... ביחזקאל", היינו, שלדעת הרמב"ם נוהגים להפטיר ב"הודע את ירושלים" בפרשת "ואלה שמות". וכן הוא מנהג תימן.

ועל פי זה נשאלת שאלה פשוטה: מאחר שההלכה היא שמפטירין ב"הודע את ירושלים" – אם כן, לשם מה מביאה הגמרא את סיפור הברייתא אודות אותו אדם שהיה קורא "הודע את ירושלים גו", ואמר לו רבי אליעזר "עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך", ולא זו בלבד אלא הברייתא מוסיפה ומסיימת ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול" – הרי בלאו הכי אין הלכה כרבי אליעזר!?

...והביאור בזה – בהקדם הדיוק שענין זה ("צא ובודק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'") נאמר על ידי רבי אליעזר:

ברוב הגירסאות הובאה דעה זו (ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים") בשמו של "רבי אליעזר" ... וידוע שסתם רבי אליעזר הוא – רבי אליעזר הגדול.

והנה, בנוגע לרבי אליעזר הגדול מצינו בגמרא¹⁴ בסוגיא ד"תנור של עכנאי" ש"באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח . . . אַמַּת המים יוכיחו . . . כותלי בית המדרש יוכיחו . . . מן השמים יוכיחו כו'", וגם לאחרי כל הוכחות אלו לא פסקו הלכה כרבי אליעזר, לפי שהתורה "לא בשמים היא".

...וזהו הקשר לסיפור הנזכר לעיל אודות דבריו של רבי אליעזר – "צא ובודק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'": סדר ההנהגה של רבי אליעזר היה באופן שאמר "אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", ולכן גם בעניננו היתה הנהגתו באופן שאמר לאותו אדם שהיה קורא "הודע את ירושלים" – "עד שאתה בודק כו' צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול", היינו, שרבי אליעזר הוכיח את דבריו על ידי ענין של נס, וכיוצא בזה. ואף על פי כן, כשם שבסוגיא הנזכרת לעיל המסקנא היא שאין הלכה כרבי אליעזר (כי התורה "לא בשמים היא"), כמו כן בעניננו אין הלכה כרבי אליעזר, ולכן, מפטירין ב"הודע את ירושלים".

[ובזה רואים את הכלל ש"דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר" – כי על ידי זה שלומדים אודות שיטת רבי אליעזר בסוגיא ד"תנור של עכנאי", מובנת שיטתו גם בנוגע לסוגיא שדנה אודות ההפטרה ד"הודע את ירושלים"].

...והנה, גם כאשר מדובר אודות אמירת הפטרה, דברי הנביא (ולא שאומר דברי מוסר על דעת עצמו ובלשונו כו') – הנה מאחר שאותו אדם מצא לנכון לבחור מכל הפטרות את הפטרה ד"הודע את ירושלים", הקפיד עליו רבי אליעזר, ואמר שהסיבה לזה שהוא בחר בהפטרה זו היא – ענין בלתי רצוי בחינוך שלו, ולכן "צא ובדוק בתועבות אמך", וכפי שמובא בהמשך הדברים ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".

וזוהי ההוראה הנלמדת מדברי המשנה (לדעת רבי אליעזר) "אין מפטירין בהודע את ירושלים", ובמיוחד מהסיפור המובא בברייתא ש"בדקו אחריו כו"'. ...עד כמה יש להזהר שלא לומר דבר שאינו מתאים לכבודן של ישראל.

וכל זה – אפילו כאשר מדובר אודות אמירת הפטרה, דברי הנביא, ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר אודות אמירת דברי מוסר על דעת עצמו, ובלשון וסגנון שלו – היפך הענין ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", שאז בודאי מושלל ענין זה בתכלית!

קטע משיחת א' דר"ח אלול, רשימת השומעים בלתי מוגה.
תו"מ ה'תשמ"ב ה"ד ע' 2131.

^[1] ט"ז.

^[2] ראה תויו"ט שם.

^[3] בסיום ספר "אהבה".

^[4] ב"מ נט, ב.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעי"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צבייה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה